

פרשת תרומה

מפי מו"ר הרב שמעון כהן שליט"א

בס"ד אדר תשע"ז • גליון 187

ניתן לשלוח מייל לכתובת rephael.wasser@gmail.com ולקבל את הגיליון מידי שבוע לתיבת המייל

חינוך מכלי ראשון

ערכי החינוך הרמוזים בארון ברית ה'

ראשי פרקים:

הכלי הראשון ✦ לב ליבו של המשכן ✦ אורם של ישראל ✦ אין תורה בלי ענוה! ✦
 אין 'חכם' מלבד הבורא ✦ אני רק תלמיד ✦ תלמידי חכמים אין להם מנוחה ✦
 ודלא מוסיף - יסיף ✦ תנועת הכנפיים להגבהת המעוף ✦ מאתים מצוות בדקה ✦
 תנועה סיבובית מתמדת ✦ כמדומה לי שאין לו מוח בקדקדו ✦ קולות וברקים
 בלימוד תורה ✦ תלמיד חכם שאין תוכו כברו ✦ מעלת מחזיקי התורה

מקורות עיקריים:

בבא בתרא כה ע"ב ✦ רמב"ן שמות כה, א ✦ בעל הטורים שמות כה, י ✦ חוות
 דעת הקדמה ✦ ברכות סד ע"א ✦ חידושי וביאורי הגר"א על הש"ס ברכות סד ע"א ✦
 אבות פ"א, מ"ג ✦ ספורנו שמות כה, כ ✦ עקדת יצחק שמות שער מוח ✦ שנות
 אליהו פאה פ"א, מ"א ✦ בעל הטורים שמות כה, יח ✦ יבמות ט ע"א ✦ שו"ת חוות
 יאיר סימן קנב ✦ יומא עב ע"ב ✦ סנהדרין פ"י, מ"ב

הכלי הראשון

פרשת תרומה היא הפרשה שפותחת את פרשיות המשכן, והכלי הראשון שעליו אנו מצווים הוא ארון
 הברית, וכך נאמר.

"וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמֵתִים וְחֲצֵי אַרְכֹּכֹ וְאֲמָה וְחֲצֵי רְחֹבֹ וְאֲמָה וְחֲצֵי קִמְתּוֹ: וְצִפִּיתְ אֹתוֹ זָהָב
 טְהוֹר מִבֵּית וּמְחוּץ וְעָשִׂיתְ עָלָיו זָר זָהָב סָבִיב¹."

בראש ובראשונה מתוארות מידותיו של הארון, לאחר מכן מצוינים חומרי הבנין שמהם הכינו את ארון
 ברית ה' - זהב מבפנים וזהב מבחוץ ועצי שיטים באמצע, ומסביב מעטרים את הארון בזר מזהב. והכתוב
 מפרט:

"וְצִפִּיקָתְ לוֹ אַרְבַּע טְבֻעַת זָהָב וְנִתְתָּה עַל אַרְבַּע פְּעֻמָּתָיו וְשִׁתִּי טְבֻעַת עַל צִלְעוֹ הָאֶחָת וְשִׁתִּי טְבֻעַת
 עַל צִלְעוֹ הַשְּׁנִיית: וְעָשִׂיתְ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתְ אֹתָם זָהָב: וְהִבַּאתְ אֶת הַבָּדִים בְּטְבֻעַת עַל צִלְעַת
 הָאֲרוֹן לְשֵׂאת אֶת הָאֲרוֹן בָּהֶם: בְּטְבֻעַת הָאֲרוֹן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ: וְנִתְתָּ אֶל הָאֲרוֹן אֶת הָעֲדֹת
 אֲשֶׁר אֲתָן אֵלֶיךָ: וְעָשִׂיתְ כַּפְרֹת זָהָב טְהוֹר אֲמֵתִים וְחֲצֵי אַרְכָּה וְאֲמָה וְחֲצֵי רְחֹבָה: וְעָשִׂיתְ שְׁנַיִם
 כְּרִבִּים זָהָב מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מְשֻׁנֵי קְצוֹת הַכַּפְרֹת: וְעָשֶׂה כְּרוֹב אֶחָד מְקֻצָּה מִזֶּה וּכְרוֹב אֶחָד

¹ שמות כה, י-יא.

מקצה מזה מן הכפרת תעשו את הכרבים על שני קצותיו: והיו הכרבים פרשי כנפים למעלה סככים בכנפיהם על הכפרת ופניהם איש אל אחיו אל הכפרת יהיו פני הכרבים: ונתת את הכפרת על הארץ מלמעלה ואל הארץ תתן את העדת אשר אתן אליך².

יש להכין מוטות לשם נשיאת הארון, וצריך לדאוג לכך שהמוטות הללו יהיו מחוברים בקביעות אל הארון. על גבי הארון מניחים כפורת ועליה ניצבים הכרובים. ובסוף, לאחר התיאור המפורט של אופן הכנת הארון, מוזכרת המטרה הגדולה - "ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים אשר על ארון העדת את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל"³.

המטרה היא השראת שכינה בישראל. מבין שני הכרובים עתיד הקב"ה לדבר עם ישראל.

לב ליבו של המשכן

בלימוד פסוקים אלה יש מספר נקודות שצריך לשים לב אליהן:

- א. בתיאור מידות הארון, בשונה משאר הכלים, המידות אינן שלמות, "אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו".
- ב. הציפוי איננו רק חיצוני, אלא "מבית ומחוץ תצפנו".
- ג. הארון מעוטר בזר זהב.
- ד. יש להכין בדים לנשיאת הארון ולהקפיד על קביעותם בטבעות הארון.
- ה. על הכרובים להיות פורשי כנפים.

הפירוט הנרחב הזה איננו תיאור סתמי של המראה החיצוני של כלי המשכן, אלא תיאור מדויק המכוון אל המגמה העליונה. ולמעשה מבנה המשכן כולו מכוון כנגד הסדר האלקי שהקב"ה רוצה להנחיל לעולם, "הרוצה שיחכים - ידרים, ושיעשיר - יצפון, וסימניך: שולחן בצפון ומנורה בדרום"⁴, המנורה רומזת לחכמה והשולחן רומז למציאות החומרית, למקור השפע הכלכלי של העולם. כלי המשכן טומנים בחובם רעיונות גדולים ששייכים אל היעודים האלקיים.

כאמור תכלית הארון היא השראת השכינה בישראל, וזו תכלית המשכן כולו. הרמב"ן⁵ מבאר שכל בנין המשכן אינו אלא בשביל ארון ברית ה'. הארון הוא לב ליבו של המשכן ולכן הוא נמצא לפני ולפנים בקודש הקדשים, ונכנסים לשם רק ביום אחד בשנה.

אורם של ישראל

"בעל הטורים" מדייק בלשון הכתוב ומבאר שפתיחת הפרשה בלשון רבים "ועשו ארון עצי שטים", אף היא רומזת לחשיבותו של הארון. זו הפעם היחידה שבאה לשון רבים בציווי על כלי המשכן וכבר בהמשך הפסוקים העוסקים בארון נסוגה לשון הציווי אל היחיד "וצפית... ועשית... ויצקת...", וכך עד סוף הפרשה). אומר "בעל הטורים"⁶:

² שמות כה, יב-כא.

³ שמות כה, כב.

⁴ בבא בתרא כה ע"ב.

⁵ רמב"ן שמות כה, א.

⁶ בעל הטורים שמות כה, י'.

"ועשו ארון. בכולם כתיב 'ועשית' חוץ מבארון דכתיב 'ועשו', שכל הכלים עשה שלמה כיוצא בהן חוץ מארון".

בזמן שבנה שלמה המלך את הבית הראשון הצליח לעשות את כל הכלים מלבד הארון. ארון ברית ה' זו מדרגה אחרת לגמרי.

"ארון - אותיות אורן. שיש בה אורן של ישראל (שמות רבה נ, א). ואותיות נורא. כי הוא אש אוכלת (במדבר רבה ג, יא). ארון בגימטריא נזר. שכתר תורה גביהן על כל הכתרים, לכן כתיב: 'ועשית עליו זר זהב' (פסוק יא), ובשולחן כתיב: 'ועשית לו' (פסוק כד), לומר שכתר תורה עולה על גביהן (שמות רבה לד, ב)".

ארון ברית ה' הוא אור נורא, אורם של ישראל, הוא כתר הכתרים של ישראל, והוא מאיר להם באור התורה.

אין תורה בלי ענוה!

ממשיך "בעל הטורים":

"אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו - כל מידותיו היו שבורות בחצאי אמות, ללמד שכל מי שלומד תורה צריך לשבר ולהשפיל עצמו (עירובין נד ע"א)".

המפתח ללימוד תורה הוא ענוה, אין תורה בלי ענוה!

בספר "מעיינה של תורה" מובא בשם הגאון רבי נתן אדלר⁷:

"כל אמות הארון שבורות הן - שתים וחצי, אחת וחצי. זה בא לרמז, כי תלמיד חכם חייב להיות שבור בעיני עצמו; עליו לדעת, כי עדיין עומד הוא במחצית הדרך וטרם הגיע אל השלימות...".

כשחפץ נשבר צריך להזמין שיפוצניק שיתקן אותו, אבל אדם שהוא שבור בעיני עצמו, זו מעלה שמאפשרת לו לשאוף תמיד לשלמות. אדם צריך להיות בתנועה מתמדת של התקדמות והשתלמות. לכן הארון שבו נמצאים לוחות הברית, מידותיו שבורות, לרמז לאדם מהי הדרך לקנין התורה.

ברוחניות צריך אדם להתאמץ מידי יום להיות טוב יותר ממה שהיה אתמול, מה שאין כן בעיניי פרנסה, שם יש גם מידות שלמות, "אִמְתִּים אָרְכוּ וְאָמָה רָחְבוּ וְאָמָה וְחָצִי קָמְתוּ"⁸. כשיש לאדם די מחסור, עליו לבחון האם התוספת שהוא עמל בשבילה אכן נצרכת, שכן איננו מצווים לשאוף לעשירות.

אין 'חכם' מלבד הבורא

יש ספר נפלא של הגאון מליסא⁹, בעל ה"נתיבות", שנקרא "חוות דעת". רבי יעקב מליסא היה מהלוחמים הגדולים נגד היהדות הרפורמית, ובמלחמתו שיתף פעולה עם הגאונים רבי עקיבא איגר ורבי משה סופר,

⁷ רבי נתן מרקוס הכהן אדלר (גרמניה-אנגליה), התקס"ב-התר"נ - מגדולי הרבנים באנגליה, והחל משנת התר"ה הרב הראשי של יהודי האימפריה הבריטית. נולד וגדל בעיר הנובר שבגרמניה ובה גם רכש את עיקר השכלתו התורנית. בבגרותו הרחיב את השכלתו הכללית באוניברסיטאות שונות (גוטינגן, ארלנגן, וירצבורג והיידלברג). בהיותו כבן שלושים חזר לעיר הולדתו וכיהן כרבה הראשי. כעשור וחצי לאחר מכן הזמן לאנגליה לכהן כרבה הראשי של הממלכה הבריטית. חיבר פירוש על תרגום אונקלוס בשם "נתינה לגר".

⁸ שמות כה, כג.

⁹ רבי יעקב לורברבוים מליסא (הגאון מליסא; הנתיבות), התק"ל-התקצ"ב - רבה של העיר ליסא (לשנו) שבפולין. מן הבולטים ברבותינו האחרונים. ספריו נלמדים בהיקף נרחב הן במסגרת העיון הישיבתי הן במסגרת לימודי ההלכה. אביו נפטר בטרם נולד, ולכן גדל בבית רבי יוסף תאומים אב"ד בורשטיין. בהמשך למד אצל רבי משולם איגרא מטיסמניץ.

ה"חתם סופר", עמם היה בקשרים חמים. תלמידו המפורסמים היו רבי צבי הירש קלישר ורבי אליהו גוטמכר, ממבשרי הציונות.

פרסומו הגדול בא מספריו ההלכתיים, ובעיקר מספריו "חוות דעת" ו"נתיבות המשפט". לאחר שפרסם את "נתיבות המשפט" בו הוא משיג על דברי הספר "קצות החושן", פרסם רבי אריה לייב הלר - בעל ה"קצות החושן", קונטרס בשם "משובב נתיבות", בו הוא משיב על השגותיו של רבי יעקב. ורבי יעקב לא טמן ידו, וכתב מהדורה חדשה בשם "יאיר נתיב" בה הוא משיב על השגותיו של בעל "קצות החושן" על ספרו. ספרים אלו, ובעיקר שני הראשונים, משמשים עד היום כספרי יסוד בעולם הישיבות.

בהקדמה לספרו "חוות דעת" כותב הגאון מליסא:

"מרגלא בפומייהו דרבנן לקרות החכם בשם 'תלמיד חכם' היות שאין ראוי להקרא 'חכם' רק הבורא לבד, שהוא עצם החכמה ואינו מקבל ומושפע מזולתו, אבל חוץ ממנו הכל מקבלים ומושפעים מזולתם, וקל וחומר מי ששכלו מורכב בחומר הוא ילאה תמיד מלהשיג הדבר בשלימות, כי החכמה היא בלתי תכליתית, ולא יכילה כי אם הבלתי בעל תכלית והוא הבורא יתברך ויתעלה, מה שאין כן האדם שהוא בעל תכלית צריך הוא תמיד להשלמת זולתו, כמאמרם ז"ל (אבות פ"ד, מ"א): איזהו חכם הלומד מכל אדם, ולכן קראוהו בשם 'תלמיד חכם'.

ולא לבד שצריך לגדול ממנו אלא אף לקטן ממנו, כמאמרם (תענית ז ע"א): ומתלמידי יותר מכולם. והטעם, כי כמו בראיה החושית אם ישוטט אדם במבט עיניו למרחוק נכשל בקל במה שלפניו, כן הוא בראיה השכלית כשמשוטט במבט שכלו למרחוק נכשל בקל במה שלפניו, לכן צריך לתלמיד ששכלו קטן ששכלו אינו משוטט למרחוק ומרגיש במה שלפניו.

ועוד, כי מחמת צמצום שכלו להסביר להתלמיד, יראה גם בעצמו במה שלפניו, וגם מחמת הצמצום יראה ויבין יותר, כי זה דומה לרואה בשפופרת שרואה יותר מחמת צמצום עין הראות מה שלא יכול להביט כל כך בלא השפופרת מחמת פיזור עין הראות".

הכינוי 'חכם' שייך רק לריבונו של עולם שהוא עצם החכמה ומקורה. האדם מושפע מהחכמה האלקית ועל ידי כך הוא יכול להגיע לדרגה של 'תלמיד חכם'. האדם זקוק להשתלמות מתמדת.

פעם נכנסתי אל הגאון הרב מרדכי אליהו זצ"ל להתייעצות. הרב היה עסוק בלימוד רש"י על הפרשה ופניו קרנו מאושר. פנה אלי הרב ואמר: "ראית את דברי רש"י כאן?! תקרא את לשונו!". קראתי את לשונו של רש"י והבטתי ברב, לשמוע מה בפיו. הרב התבונן יחד אתי בחומש ואמר לי: "תקרא שוב פעם!". קראתי שוב, ואז פנה אלי הרב ואמר: עשרות שנים אני קורא את דברי רש"י כאן ואף פעם לא שמתי לב...". הגר"מ אליהו זצ"ל היה גדול שבגדולים, והנה הוא קורא את דברי רש"י ובכל שנה נפתחות עיניו מחדש. תלמידי החכמים נמצאים בתנועה מתמדת, בכל לימוד ולימוד הם מחדשים עוד ועוד. זו עוצמה אדירה של תורה. לומדי התורה נתבעים לחשוף עומק אחר עומק ולהגיע לבירור העמוק ביותר של דבר ה'.

בתחילה כיהן כרב במנוסטר'ץ, מאוחר יותר התמנה לרב ואב"ד בקאלוש שבמזרח גליציה, בה כתב רבים מספריו. לאחר מכן התמנה לרבה של ליסא, ובתקופת כהונתו גדלה הישיבה בעיר במאות תלמידים. בשנותיו האחרונות כיהן כרב בסטרי שבגליציה (מאז פירוק ברית המועצות באוקראינה), ושם נפטר. מחבר הספרים: "חוות דעת" - על שולחן ערוך חלק יורה דעה, "מקור חיים" - על שולחן ערוך אורח חיים ועל הט"ז ומגן אברהם, "תורת גיטין" - הערות על שולחן ערוך אבן העזר ועל סדר נשים, "בית יעקב" - הערות על שולחן ערוך אבן העזר ועל מסכת כתובות, "נתיבות המשפט" - על שולחן ערוך חושן משפט והשגות הספר קצות החושן של רבי אריה לייב הלר, "יאיר נתיב" - תשובות להשגותיו של בעל "קצות החושן" על "נתיבות המשפט", "סידור דרך החיים" - הלכות יומיומיות, "מעשה ניסים" - על הגדה של פסח, "נחלת יעקב" - חידושים על אגדות הש"ס, "קהילת יעקב" - על הלכות קידושין והלכות יום טוב, "אמת ליעקב" - על אגדות הש"ס, "אמרי ישר" - על מגילת רות, "תעלומות חכמה" - על מגילת קהלת, "צרור המור" - על שיר השירים, "פלגי מים" - על מגילת איכה ו"מגילת תרים" - על מגילת אסתר.

תלמידי החכמים שבדור זקוקים לנו התלמידים. יש דברים שהתלמידים רואים טוב יותר מהרבנים. כאדם עומד בראש מגדל תצפית הוא אמנם רואה למרחוק, אבל דווקא בשל כך קשה לו לראות את הדברים הקרובים.

כשהרב מלמד את תלמידו, הוא נדרש לפשט את הדברים ולהסביר אותם ברמה שהתלמידים יוכלו להבין כראוי, ומתוך כך, מתוך הירידה לפרטי הפרטים ומתוך בהירות ההסברה תורתו מתגדלת.

אני רק תלמיד

רבי יעקב מליסא עומד לכתוב חיבור רחב היקף על כל 'ורה דעה' - ספר עצום, עמוק ולמדני - ובפתחו הוא מבקש לברר בירור יסודי שהוא המפתח לכל החיבור כולו. ממשיך הגאון מליסא:

"ועל הקדמה זו נשענתי בחברי זה החיבור, אף כי ידעתי בעצמי מיעוט ערכי ודל שכלי צעיר התלמידים, כי לא חיברתי זה החיבור להתגדל בו וגם לא להורות מתוכו איזה הוראה, כי ידעתי בעצמי שאינני מגיע להוראה וגם אין לי במה להתגדל, רק חיברתי זה כי רוצה אני להתלמד לפני חכמים כתלמיד הדין לפני הרב בקרקע. ואולי כשישימו החכמים עיניהם לעיין בו יקבלו ממני כדרך שאמרו חז"ל: ומתלמידי יותר מכולם. והמעייין בספרי ידמה לו כמעייין בדברי תלמידו, ויותר מועילין דברי התלמידים מדברי רבותיהם כמאמרם ז"ל.

ועוד אמרתי: אף אם אולי לא אהיה בחיבור זה רק כדולה חספא, מכל מקום אולי ישכח מאן דמשכח מרגניתא תותיה, ובודאי גם על זה יש שכר מה' יתברך כאשר יומצא מרגליות בתורה מחמת החספא דדלינא. ולכן קראתי שם זה החיבור 'חיות דעת', שמו מורה עליו שלא כתבתי רק לחיות דעת בלבד ולא לקבוע הלכה ח"ו, ומה שנוגע לפלפול לא כתבתי רק כשהייתי מוכרח להביא ראייה.

וגם אל יחשדני כשנמצא בדברי איזה השגה על פוסק שכוונתי להשיג, כי ידעתי שלעומת מחברתם כלא היה אהיה, הגם שנמצא משל שהמשילו כנסס הרוכב על הענק, מכל מקום אין המשל מובן יפה להיותו חלושי הראות וכאפרוחים שלא נפתחו עיניהם, וידוע שחלש הראות מדמה הדברים היפך האמת ואינו יכול לראות בטוב אף שהוא למעלה כמו שרואה מי שהוא חזק הראות אף שהוא למטה. ולהסביר משלם נראה כי הננס הרוכב על הענק אינו יכול לערוך מלחמה נגד הענק שכנגדו מחמת חלישות כוחו, אמנם נגד ננס שכנגדו אף שרוכב גם כן על הענק יכול ללחום, כן אנחנו אין דעתנו חס ושלום להשיג על הראשונים, כי אולי מה שמדמין אנחנו בדבריהם הוא היפך מה שכיוונו מחמת חלישות ודל שכלינו, רק דעתנו להשיג על הדבר לפי מה שמושג מדבריהם לנסיין ודלי השכל כמונו".

רבי יעקב מליסא פונה לכל המעיינים בספרו ואומר להם: אני התלמיד שלכם, ולכן כשאתם לומדים בספר, אם התחדש לכם משהו, הרי זה בבחינת "מתלמידי יותר מכולם". אני רק מרים את החרסים, כדי שתוכלו לגלות את האבנים הטובות שמסתרות בין החרסים. ואם נראה כאילו אני חולק על דברי ראשונים, אני זה כי אם על דרך הלימוד, אבל להשיג ממש על דברי ראשונים איני ראווי ואיני כדאי.

דבריו של בעל ה"נתיבות" אינם נוגעים רק לתלמידי החכמים שבדור, אלא לכל אחד מישראל. כל אדם מישראל צריך להיות בתנועה מתמדת ובשאיפה להתקדמות - להתפלל טוב יותר, ללמוד טוב יותר ולהיות אדם טוב יותר. צריכה להיות שאיפה מתמדת להמשיך להתגדל. ארון ברית ה' איננו ארון של תלמידי חכמים, אלא ארון של האומה כולה.

תלמידי חכמים אין להם מנוחה

הגמרא בברכות¹⁰ אומרת:

"אמר רבי חייא בר אשי אמר רב: תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר: 'ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון'".

תלמידי חכמים נמצאים בתנועה ובהתקדמות מתמדת. כך דרכו של עולם, שאדם רוצה להתקדם. עובד פשוט רוצה להיות מנהל עבודה וכשהוא נהיה מנהל עבודה הוא רוצה להיות מנהל מחלקה, מנהל אגף סמנכ"ל ומנכ"ל. זו שאיפה טבעית שנמצאת בנפש האדם. אצל תלמידי חכמים השאיפה להתקדמות מתמדת איננה שייכת לשיקולים של מעמד וגמול כלכלי, אלא לעמידתם השלמה לפני ה'. השאיפות שלהם הן רוחניות, הם חפצים להשתלם בלימוד התורה ולתקן את מידותיהם. מבאר הגר"א¹¹:

"בעולם הזה נקרא האדם הולך, שהוא הולך תמיד ממעלה למעלה על ידי מצוות שעושה, אבל בעולם הבא נקרא עומד, שבעולם הבא אי אפשר לעשות מצוה, ובשלמות שקנה בעולם הזה הוא עומד תמיד במדרגה אחת, אבל יש כמה צדיקים שאפילו בעולם הבא הם נקראים 'מהלכים', וזו מדרגה גדולה שאין למעלה ממנה, כמו שנאמר: 'ונתתי לך מהלכים בין העומדים' (זכריה ג, ז), שאפילו בין המלאכים שהן עומדים תהיה אתה הולך ממדרגה למדרגה, וזה שאמר: תלמידי חכמים אין להם מנוחה בעולם הבא".

יש תלמידי חכמים שמגיעים לדרגה כזו, שגם בעולם הבא הם נמצאים בתנועה. על כל פנים האדם נדרש לתנועה מתמדת, אדם שאיננו בתהליך של עליה, בעל כורחו הוא נמצא בירידה. בתנועת האדם אין מציאות של מישור, רק השיכור הולך במישור, כי העולם נדמה לו כמישור, אבל העולם כולו נמצא תמיד, או בעליה או בירידה.

ודלא מוסיף - יסיף

המשנה באבות¹² אומרת:

"הוא היה אומר: נגד שמא - אבד שמיה, ודלא מוסיף - יסיף, ודלא יליף - קטלא חייב, ודישתמש בתגא - חלף".

במשנה זו ארבע הדרכות הנוגעות ללימוד תורה:

- א. הרוצה לגדל שמו בעולם כדי לזכות בכבוד רב, הואיל ורדף אחרי כבוד שאינו ראוי לו הריהו מאבד את שמו.
- ב. מי שאינו מוסיף בלימודו, עתיד לאבד את מה שכבר למד.
- ג. מי שאינו לומד כלל, אין לו זכות לחיים וכאילו מתחייב מיתה.
- ד. המשתמש בכתר תורה להנאתו ולתועלתו, סופו שיחלוף מן העולם.

¹⁰ ברכות סד ע"א.

¹¹ חידושי וביאורי הגר"א על הש"ס ברכות סד ע"א.

¹² אבות פ"א, מ"ג.

בספר "רוח חיים" מבאר ראש ישיבת וולוז'ין ומייסדה הגאון רבי חיים מוולוז'ין¹³ את הרישא של המשנה כד:

"מי שלומד תמיד שלא לשמה רק כדי שיהיה שמעו הולך למרחוק, סופו שיאבד ממנו גם שם הראשון שהיה לו מקודם. ואמר אף כי מתחילה ההכרח ללמוד אף שלא לשמה כי לא יוכל האדם לעלות במעלה העליונה מהסולם אם לא יציג מקודם רגלו על המדרגה התחתונה. ואין זה עוול מעבד, אם אדוניו יצווה לו לעלות על הסולם אם יפסיע מקודם על השליבה התחתונה. אך אם לא ימיש העבד ממקומו ולא יהין לעלות, וירד ויעלה אך ורק על השליבה התחתונה, הלא מורד באדונו הוא. וזהו שאמר 'ודלא מוסיף לעלות יסיף'."

האדם נדרש לתנועות מתמדת, עליו להציב לעצמו כל הזמן אתגרים ומשימות שמקדמות אותו מבחינה רוחנית.

תנועת הכנפיים להגבהת המעוף

רעיון דומה אנו מוצאים גם בנוגע לכרובים. נאמר:

"וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פְּרָשֵׁי כְנָפִים לְמַעַלָּה סִכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכְּפָרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו אֶל הַכְּפָרֶת וְהָיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים."

מבאר הספורנו¹⁴:

"והיו הכרובים. כבר בארו הנביאים שהמלאכים במראה הנבואה נראים לחוזים כדמות כרובים, והם פני אדם ולהם כנפים. ובכל זה יורו ענין השכל הנבדל אשר כל הלוכו לצד מעלה, וזה להביט אל האלקים 'השכל וידוע אותי' (ירמיה ט, כג) כל אחד מהשכלים הנבדלים כפי האפשר אצלו."

הכרובים דומים למלאכים בהיותם סוככים בכנפיהם ומורים על שאיפה מתמדת כלפי מעלה.

ברוח זו כותב גם רבי יצחק עראמה¹⁵, בעל ה"עקדת יצחק"¹⁶, בסגנונו המיוחד, וזו לשונו:

"ואמר 'והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה' וגו', להורות על אמיתת הסיבה הראשונה יתעלה שמו שהוא גבוה על כל גבוהים שאליו הם נושאים ליבם ותשוקותיהם. להגביה עוף להפיק ממנו שפע שבע רצון אשר הם חיים וקיימים עליו. אמנם היו סוככים בכנפיהם על הכפורת להורות כי עם שתשוקתם להדמות לעליון מכל מקום כבר נשארו כנפיהם שפלות ונמוכות כי ילאו להשיג התשוקה ההיא, והנה הם נשארים תמיד במדרגת העלולים אצל העלה."

¹³ רבי חיים (איצקוביץ) מוולוז'ין, התק"ט-התקפ"א - מגדולי הדור בתקופתו ומחשובי תלמידיו של הגאון מוילנה (הגר"א), רב העיירה וולוז'ין ומייסד ישיבת וולוז'ין ("אם הישיבות"). בצעירותו למד אצל רבי רפאל זיסקינד הכהן מהמבורג, רבה של מינסק, ואחר כך אצל הרב אריה ליב גינצבורג, בעל ה"שאגת אריה", שהיה רב העיירה באותה עת. מגיל תשע עשרה החל נוסע אל הגאון מוילנה, ונעשה לתלמידו החשוב. בהסכמתו ובברכתו של רבו, הגאון מוילנה, חזר רבי חיים מוילנה לוולוז'ין ושימש כרבה של העיירה. לאחר פטירת רבו, ייסד רבי חיים את ישיבת וולוז'ין. המפורסם מבין ספריו הוא ספר "נפש החיים", ספר יסודי בהדרכה לתורה, לתפילה ולעבודת ה' טהורה על פי תורת הנגלה והנסתר. כמו כן חיבר ביאור לפרקי אבות בשם "רוח חיים".

¹⁴ ספורנו שמות כה, כ.

¹⁵ רבי יצחק עראמה (ספרד-פורטוגל-איטליה), הק"פ-הרנ"ד - מחכמי ספרד בזמן הגירוש, פרשן המקרא ודרשן. שימש רב וראש ישיבה במספר ישיבות וקהילות בספרד. לאחר הגירוש נדד לפורטוגל ומשם לאיטליה בה נפטר. חיבורו הגדול "עקדת יצחק" מורכב מכמאה דרשות על פרשות השבוע, כולן משובץ מאמר מדרשי או מאמר מספר הזוהר ובצדו פרשנות פילוסופית. בגין פירושו זה זכה לכינוי "בעל העקדה". בספר "שם הגדולים" כתב עליו מרן החיד"א: "כל ספרי הדרשנים בדורות שלפניו שותים ממימיו". כתב גם פירוש על חמש מגילות (נדפס עם ה"עקידה"), פירוש על משלי בשם "יד אבשלום" ואת הספר "חזות קשה" הדין בנושאי אמונה.

¹⁶ עקדת יצחק שמות שער מח.

תנועת הכנפיים מבטאת את התנועתיות של האדם, הכנפיים נפרשות כלפי מעלה ויורדות בעוצמה כלפי מטה וחוזר חלילה, ובכך מבטאות את התנועה האנושית השואפת כלפי מעלה ויחד עם זאת מרגישה כאילו היא עדיין למטה ולא תם תפקידה.

ביסוד התנועתיות המתמדת עומדת מידת הענוה. מי שנגוע בגאווה ובטוח שכבר הגיע למדרגתו, סופו שידרדר וירד. לכן ישנה משמעות רבה להרגשת תנועת הכנפיים של ה'סוככים בכנפיהם' כלפי מעלה וכלפי מטה להגבהת המעוף.

מאתים מצוות בדקה

כל מצוה ומצוה שאנו זוכים להוסיף, היא למעשה תנועת כנפיים נוספת שמרוממת אותנו אל ה' יתברך. מסופר על הגאון מוילנא¹⁷, שברגעים האחרונים של חייו, אחז בציציותיו ובכה ואמר: כמה קשה להיפרד מעולם המעשה הזה, אשר במצוה קלה כזו (שעולה בפרוטות) אדם זוכה לקבל פני שכינה - ובעולם הבא, גם בכל כוחותיו לא יוכל להשיג זאת.

במסכת פאה¹⁸ מונה המשנה רשימה של דברים שלא ניתן להם שיעור, ואחד מן הדברים הוא 'תלמוד תורה'. מבאר הגר"א¹⁹: תלמוד תורה - כשם שאין לו שיעור למעלה כך אין לו שיעור למטה. כלומר ניתן לנצל כל רגע וללמוד הרבה, וניתן ללמוד מילה אחת של תורה ולקיים בזה מצוות תלמוד תורה.

לאור דבריו עורך מרן ה"חפץ חיים"²⁰ חשבון: בדקה יכול אדם לומר כמאתיים מילים, ואם בכל מילה ומילה הוא מקיים מצוות עשה מדאורייתא, פירושו של דבר שברבע שעה אדם יכול לקיים שלושת אלפים מצוות עשה מדאורייתא, בשעה שנים עשר אלף וכו'.

העליה המתמדת איננה רק תפקיד של תלמידי החכמים שבדור, אלא תפקיד של כל אחד מישראל, כל אחד לפי מעלותיו וכישרונותיו.

תנועה סיבובית מתמדת

ממשיך רבי יצחק עראמה:

"והנה לדעתי הוא עצמו יראה ענין הגלגלים בתנועתם הסיבובית המתמדת, כי מצד מה שהם בתנועה תורה על שאין עמם השלמות העצום הזה הנכסף להם ורודפים אחריו כמו שנודע מדרכה. אמנם היתה סיבובית מדובקת יורה שאין זה הדבר החסר מהם אפשר להימצא להם ברוב השתדלות, כי מה שיתנועעו אליו יתנועעו והם נשארים תמיד על ענין אחד.

והמובן מעניינם הוא לומר שעם שמניעיהם הם היותר שלמים שבנמצאים כולם עדיין לא הגיעו למעלת יוצרם הנכספת להם תמיד, ונמצא שאין הגלגלים אצל השכלים הנבדלים שהם מניעיהם רק ככלי הזמר אשר ביד המשורר, כענין שנאמר: 'להגיד בבקר חסדך' וגו' (תהלים צב, ג). ותנועותיהם כעין הניגון עצמו. וחיבור שני העניינים אשר אמרנו שהם בתנועה הם דברי השיר והשבח שבו משבחים ליוצרים ומודים לפניו תמיד בלי הפסק, לומר שאפילו היותר שלמים

¹⁷ ראה עליות אליהו עמ' קיג הערה קיז.

¹⁸ פאה פ"א, מ"א.

¹⁹ שנות אליהו פאה פ"א, מ"א.

²⁰ תורת הבית פרק ב. וראה אהבת חסד קונטרס מרגינתא טבא אות יד; אפיקי ים ח"ב קונטרס פניני ים אות י.

שבנמצאים מרגישים חסרונם בערכו והם משתוקקים אל שלמותו כוסף תמידי ונמרץ אשר אי אפשר להם להגיע עדין".

אנחנו נמצאים בתנועה סיבובית מתמדת, וככל שאנחנו מתגדלים כך אנו מבינים כמה גדול המרחק שעוד נותר.

הכרובים הסוככים בכנפיהם מפגישים אותנו עם משב הרוח שמרים אותנו מצד אחד ומצד שני על ידו הכנפיים יורדות כלפי מטה וממחישות לנו, שכדי לעלות למעלה דרושה ענוה ושפלות. זה מה שרמוז בארון ברית ה'.

שני חברים שנושאים ונותנים בדברי תורה

מתוך אותה ענוה ניתן להגיע ל'פניהם איש אל אחיו', וכדברי "בעל הטורים"²¹ שכתב:

"שנים כרובים וגו' ופניהם איש אל אחיו - כמו שני חברים שנושאים ונותנים בדברי תורה".

מי שרוצה לדעת כיצד היו נראים הכרובים שעל גבי הארון, ייכנס לבית המדרש ויתבונן בשני חברים שיושבים ועוסקים בתורה בשמחה ובהתלהבות.

כמדומה לי שאין לו מח בקדקדו

המושג 'חברותא' דורש התבוננות. כששני חברים יושבים ועוסקים בתורה, יכולה להיות מציאות שבה השניים יושבים זה לצד זה ולומדים, זה טוען כך וזה טוען אחרת, זה בשלו וזה בשלו, ולמעשה אין ביניהם שום הקשבה. כל אחד מתבצר בעמדה שלו ואין שום תנועתיות.

בגמרא ביבמות²² אנו מוצאים דו שיח שמתנהל בין שני חכמים, לוי ורבי. שאל לוי את רבי: מדוע במשנה הראשונה במסכת נרשמו רק חמש עשרה נשים שפוטרות זו את זו מיבום וחליצה, הלוא ניתן להוסיף גם: אמו אנוסת אביו - שנשאה אחיו מאביו אחרי כן, ומת בלא בנים, ונפלה לפני בנה לייבום? ורבי השיב בחריפות: "כמדומה לי שאין לו מח בקדקדו", שכן לפי רבי, דין אמו אנוסת אביו, אם יכול לשאתה או לא, שנוי במחלוקת רבי יהודה וחכמים²³, ובמשנה אין מונים דינים השנויים במחלוקת, או שהמשנה היא לפי רבי יהודה האוסר אמו אנוסת אביו.

בש"ת חוות יאיר²⁴ נשאל הרב יאיר בכרך²⁵, מגדולי רבני אשכנז, מה פשר הזלזולים והקנטורים שבתלמוד בין רב ותלמיד, כדוגמת ההתבטאות של רבי כלפי לוי. והשיב:

²¹ בעל הטורים שמות כה, יח.

²² יבמות ט ע"א.

²³ ראה יבמות צז ע"א.

²⁴ ש"ת חוות יאיר סימן קנב.

²⁵ הרב יאיר חיים בכרך (לייפניק שבמוראביה-וורמס), השצ"ח-התס"ב - מגדולי האחרונים באשכנז. שימש כרב בקובלנץ, מיינץ (מגנצא) ובסוף ימיו בוורמס (וורמייזא). בגיל עשרים ושלוש הוסמך להוראה בפרנקפורט, ולאחר כשנה כיהן כרב העיר מיינץ. לאחר זמן קצר נבחר לרבנות העיר קובלנץ הסמוכה ולאחר שלוש שנים עבר לוורמס, בה נתמנה מאוחר יותר כרב העיר. נפטר בגיל שישים וארבע ונטמן בבית העלמין העתיק בוורמס. על מצבתו נחקק: "שמו נשמע בתורה ובחכמה כעקביא, אשר עליו העזרה נעלת, 'יאיר נתיב' בחיבוריו ותשובותיו אשר השיב לכל נפש משכלת". הרב בכרך נודע בידיעותיו הכלליות במדעים שונים. חיבר כארבעים ספרים בתחום ההלכה, אשר החשוב והמוכר שבהם הוא "חוות יאיר". ספר זה הוקדש על ידו לזכרה של חוה בכרך, סבתו הפייטנית והלמדנית, נכדת המהר"ל מפראג שגידלה אותו.

"מותר לרב להוכיח לתלמידו בדברים קשים, כדי לזרזם שיעיינו וישגחו וישמרו מן הטעות והשגיאה, ולוי היה תלמיד רבי (סנהדרין יז ע"ב)... ומפני שרבי ידע בלוי שאדם גדול ומופלג הוא ולא היה ראוי שיטעה, אם לא ממיעוט עיון והשגחה, לכן דיבר אליו קשות. חלילה, לא מכעס או מגובה רוחו, והרי: 'משמת רבי בטלה ענוה' (סוטה מט ע"א)".

קולות וברקים בלימוד תורה

בפתח תשובתו שם, מדבר הרב בכרך על אופן הלימוד הראוי בזמן שלומדים בחברותא, וזו לשונו:

"יפה שאלת, כי ודאי אף על פי שנקראו תלמידי חכמים שבבבל 'חובלים' במסכת בבא בתרא, לא מצד הריקודים והצעקות גדולות ומרות והכאת כף אל כף כאילו נלחמים זה מול זה (הכי יבינו מה שאמרו: אתא רב פפא שדא ביה נרגא, שבא זה על זה בכשיל וכלפות ובקרדומות), או מצד הקנטורים וזלזולים חלילה, כי לא על סגנון זה נאמר: 'כי ידברו את אויבים בשער', שאב ובנו רב ותלמידו נעשו אויבים, רק מצד שהם מתנגדים בסברותיהן ובראיותיהן.

וכך ראיתי בהקדמת 'ספר הקנה', וזו לשונו: ואל תשמע ואל תאבה לקולות וברקים. וכתב בהג"ה: פירוש, מי שהוא מפלפל רק בהשמעת קול ובספקות כפים. והרב בעל 'זיקוקין דנורא', עם גודל חסידותו במחילה מכבודו, אישתבש במה שכתב בשבח הפלפול לבאר 'גייע כפיך כי תאכל' על ספיקת כפים של התלמידי חכמים, ושהוא מה שאמר רבי לפני מותו 'יגעי בעשר אצבעותי' וכו', ולכן אם קול יעקב מצפצף ומכין בדיהם אין ידי עשיו שולטות, והיינו מה שכתוב על יהודה 'ידיו רב לו', על דלא ידע למישקל ולמיטרח בשמעתתא, ושגם האר"י היה מפלפל בכח גפ"ת עד שהיה מזיע.

ואני אומר שהדברים האלה תלויים על בלימה ולא מצאנו שום רמז כל דהו בשום מקום מדרז"ל שיהיה בו נדנדוד מצוה כמו שמצינו במרוצה ותנועה רבה בהליכה לדבר מצוה, בזוהר שנותן כח למלאכי זכות שבתא הרצים, וכבר נתן בזוהר טעם על תנועה כל דהו שדרך תלמידי חכמים לעשות בעת לימודם, ועיין גם בכוזרי.

מה שכתב קפיצה וסיפוק וריקוד תוך הפלפול איש נגד רעהו, שזה גורם בלי ספק שחברו ימהר לעשות כמעשהו וירקוד גם כן כנגדו וירם קולו בצעקה גדולה ומרה יותר ולא ישמע איש שפת חברו, ואין זה רק מנהג יהוא, וכל המרבה בה הרי זה משוגע, הן בחילוקים או בדרושים, אם לא שהוא בדרוש או ברב המקשה ומתרץ בחריפות של אמת וצדק שבמסקנת הדבר מצד השגת המבוקש יגיל וישמח עד שמרוב שמחה ידלג ויכה כף ויאמר: האח חמותי, ראיתי אור תורת אמת כמו שכתוב גבי שמחה 'ויכו כף' ימחאו כף".

כשעומדים ליד שניים שמתווכחים ביניהם ושומעים קולות וברקים, לא תמיד זה נובע מ'ריתחא דאורייתא'. לכן אין להתרגש מכך כל כך מהר. אמנם יש ענין לרוץ לדבר מצוה, אבל תנועתיות יתר שמגיעה מתוך גאוה והתבצרות קנאית בעמדה מסוימת, זו תנועתיות פסולה.

זו לא דרכם של תלמידי חכמים, זו דרך שאופיינית לאדם כמו 'יהוא בן נמשי' עליו נאמר: 'וְהַמְנַהֵג כְּמִנְהַג יְהוּא בֶן נִמְשִׁי כִּי בְשָׁעוֹן יְנַהֵג'²⁶.

עיקר התורה הוא, כשיושבים חברים זה לצד זה ולומדים כש'פניהם איש אל אחיו', וכל אחד מבין כמה הוא זקוק לסברות של רעהו כדי שהסוגיה תתברר ותתלבן ויזכו לכוון יחדיו לאמיתה של תורה.

²⁶ מלכים ב' ט, כ.

תלמיד חכם שאין תוכו כבוד

הגמרא ביומא²⁷ דורשת:

”מבית ומחוץ תצפנו, אמר רבא: כל תלמיד חכם שאין תוכו כבוד - אינו תלמיד חכם”.

הארון מלמד אותנו מה צריכות להיות תכונות האופי היסודיות של נושאי התורה. תלמיד חכם שחוכמת התורה שבו היא מן השפה ולחוץ אבל בתוך תוכו הוא מקולקל, אז התורה שלו לא יכולה להשפיע. כזו היתה תורתו של דואג האדומי²⁸, הוא היה תלמיד חכם מופלג אלא שתורתו היתה מן השפה ולחוץ, ולכן נמנה בין ארבעה ”הדיוטות” שאין להם חלק בעולם הבא²⁹.

מעלת מחזיקי התורה

מלבד זאת, הארון נותן יחס של כבוד גם למחזיקי התורה. לא יכול להיות קיום לתורה אם אין מי שמחזיק את התורה. לכן אנו מצוים על טבעות הזהב שבהן משחילים את הבדים, ובהם נושאים הכהנים את ארון ברית ה’.

יתרה מזאת, כשמכניסים את הארון למקומו בקודש הקודשים, מעבר לפרוכת, הדבר היחיד שניכר למתבונן מבחוץ, הוא בליטת אותן בדים בפרוכת התלויה, ללמדנו מה ערכם וחשיבותם של מחזיקי התורה לדורות עולם.

²⁷ יומא עב ע"ב.

²⁸ ראה סנהדרין קו ע"ב.

²⁹ סנהדרין פ"י, מ"ב.